

VLIV ZNEČIŠTĚNÍ OVZDUŠÍ NA ÚJMU CELOPOLEČENSKÝCH FUNKCÍ LESŮ

Iľja Vyskot

Abstract

Vyskot, I. The effect of air pollution on value losses of social functions of forests

Impacts of air-pollution load affect negatively social functions of forests. Methods of assessing and evaluating losses and damages have been orientated towards the effect on wood production. The report presented studies total damages to social functions on the example of the HS 45 management group of spruce stand impacted by air pollution. Financial representation is based on the original quantification of functions, price level of the production and average costs of wood.

Keywords: social functions of forests, air pollution, damage, evaluation

Úvod

Imisemi jsou postiženy lesy na téměř 70 % porostní půdy. V Tab.1 je uvedena klasifikace imisního zatížení a filtrační účinnosti dřevin (Vyskot, I. 1998), v Tab. 2 pak struktura hlavních pásem ohrožení v dominantních hospodářských souborech (pěčí Macků, Kalinová – ÚHÚL Brno). Mimo nedozrnlých škod na humánním a přírodním prostředí jsou nejvíce dotčeny účinky celospolečenských funkcí lesů. Vyjádření a ocenění těchto škod (resp.újm) je zájmem lesníků, ekologů i ekonomů. Letitá preference hospodářského významu lesů se odráží v prioritaci dřevní produkce, tzv. mimoprodukční funkce jsou posuzovány velmi vágně. Modelové řešení vzoru újm komplexních celospolečenských funkcí je předloženo v tomto sdělení.

Stav problematiky

Metody hodnocení škod vlivem imisí mají základ ve vyjádření ztrát na přírůstu a na kvalitě dřevní hmoty. Již Hartig (in Burket, M. 1924) takto vyšetřoval přírůst „hutními kouři“ poškozovaných porostů. Moderní metody rozpracovávají a rozšiřují tyto relace ve smyslu potenciálu a reálu produkce či přírůstu (Bartuněk, J. – Kudrleová, L. 1990) a produkčního prostředí systémově (Matějček, J. – Skoblík, J. 1993). I legislativně je ošetřena pouze funkce dřevoprodukční, vazbou odnětí či poškození (Vyhláška MZe ČR č. 81/96). Ostatní funkce exaktně hodnoceny a oceňovány nejsou. Důvodem je jejich chybějící věcná a hodnotová kvantifikace.

Metodika

Modelové ocenění celospolečenských funkcí je založeno na originální metodě jejich kvantifikace vypracované autorem a řešené pro české podmínky v projektu MŽP ČR: Vyskot, I. a kol.:

„Kvantifikace a kvantitativní hodnocení celospolečenských funkcí lesů ČR, jako podklad pro jejich oceňování“ 1996 – 1999. Úplný postup nelze dosud zveřejnit. Je předmětem patentového řízení. Modelové ocenění vzorového porostu v porostním typu hospodářského souboru (HS) 45 užívá kvantitativních hodnot reálných potenciálů celospolečenských funkcí v hodnotových stupních (Tab. 3) a cenovou srovnávací hladinu produkce s finančním vyjádřením průměrné ceny dřeva 1009 Kč/m³ (MZe ČR pro rok 1999).

Tab. 1: Klasifikace imisního zatížení a filtrační účinnosti dřevín

Funkční stupeň	Funkční interval %	Funkční kritérium		interakční kritérium databáze lesů ČR		interakční kritérium databáze lesů ČR	
		imisní zatížení φ roční (SO ₂ , prach), µg.m ⁻³		přesno ohrožení dle ÚHÚL		záporná účinnost dřevín %	druh dřeviny
0	< 11	> 120	A	A	< 11	AK, TPC	
1	11 - 30	101 - 120	A	A	11 - 30	OS, IV, HB	
2	31 - 45	81 - 100	B	B	31 - 45	KL, LP	
3	46 - 55	61 - 80	B	B	46 - 55	BR, LPV, JI, H, JIV, MD	
4	56 - 70	41 - 60	C	C	56 - 70	DB, DBZ, BK, JR	
5	71 - 90	21 - 40	D	D	71 - 90	BO, OLS, OL	
6	> 90	< 20	*	*	> 90	SM, JD, DG, BOC	

Tab. 2: Struktura pásem ohrožení v dominantních HS ČR

Cílový HS	Plocha (ha)	Pásmo ohrožení A		Pásmo ohrožení B	
		Plocha (ha)	%	Plocha (ha)	%
Celkem	2406943,00	46516,34	1,9	104990,40	4,4
73	52934,24	13115,85	24,8	18244,20	34,5
53	321263,76	4831,64	1,5	17054,34	5,3
55	341144,80	3890,81	1,1	10067,53	3,0
43a	230899,90	3132,42	1,4	975,49	0,4
01	42433,86	2639,12	6,2	4682,94	11,0
02	29943,83	2538,09	8,5	14918,59	49,8
03	3677,19	2507,52	68,2	1143,15	31,1
45	404428,06	2349,65	0,6	6085,64	1,5
57a	69149,84	1372,51	2,0	409,39	0,6
57b	54665,90	1281,75	2,3	647,09	1,2
77	11260,62	818,55	7,3	752,45	6,7
41	60831,92	315,99	0,5	300,65	0,5
51	55406,74	302,07	0,5	2080,14	3,8
21	39334,57	298,66	0,8	1300,49	3,3
13	100994,67	254,13	0,3	1838,53	1,8
59	25234,43	218,08	0,9	248,01	1,0
23a	97290,94	215,08	0,2	1630,38	1,7
31	7793,91	212,25	2,7	76,35	1,0
25a	800864,49	185,38	0,2	2615,89	3,2
51a	46366,80	183,51	0,4	3731,75	8,0
75	10401,06	136,30	1,3	2523,99	24,3
47a	45704,03	100,16	0,2	1600,54	3,5
71	8439,00	69,13	0,8	2808,88	33,3

Tab. 3: Hodnoty reálného potenciálu funkcí lesů (RP_L) HS 45 a jeho porostních typů

HS	Porostní typ	Hodnoty RP _L						ΣRP _L	
		P	ES	HV	PoE	SR	HZ	ΣF _V	Třída RP _L
45	C1	5	1	2	3	3	5	19	III
	D1	5	2	2	3	4	5	21	IV
	MIP3	4	3	2	3	4	5	21	IV
	DIP3	4	2	2	3	4	5	20	III
	DIP4	5	1	2	3	4	5	20	III
	MIP4	5	2	2	3	4	5	21	IV
	C6	5	3	2	3	3	5	21	IV
	MIP6	5	2	2	3	5	5	22	IV
	D6	5	4	2	3	3	5	22	IV
MIP5	5	3	2	3	5	5	23	IV	

Por. typ: C - čistý > 90 % Dřevina: 1 - SM
 D - dominantní 71 - 90 % 3 - BO
 M - majoritní 51 - 70 % 4 - MD
 Z - základní 31 - 50 % 5 - DB
 P - přimíšený 11 - 30 % 6 - BK

Tab. 4: Modelové hodnocení a ocenění celospolečenských funkcí porostu porostního typu 45 D1 na 1 ha

(SM model.100, věk 100 let, zakmenění 10, RVB 3, poškození III.a)

REÁLNÝ POTENCIÁL FUNKCÍ LESA - RP _{FL}																																									
Porostní typ	P	ES		HV				PoE			SR						HZ			ΣRP _{FL}																					
	Produkční	Ekol. - stab.		Hydricko - vodohospodářská				Půdochranná a protierozní			Sociálně rekreační						Hygienicko - zdravotní			ΣRP _{FL} (d,b)	Třída RP _{FL}																				
	F _V φ	Druhová diverzita	Přirozená skladba	F _V φ	Horizontální srážky	Potenciální vsak	Potenciální odtok	Intercepcce	Evapotranspirace	Propustnost půdy	F _V φ	Dešťový faktor	Charakterist. půdní typ	Faktor sklon. svahu	G - P faktor	Hloubka půdy	Humifikace	Forma nadilož. humusu	F _V φ			T _{ra} - vegetační období	Fyziologické optimum	N - letních dnů	N - srážkových dnů	N - dnů se sněhem	D sluneč. svitu	N _e - energie reliéf.	Přístupnost terénu	Hloubka půdy	Rek. zatěž. terénu	Biodiverzita dřevin	Byjinná diverzita	Bylinná pokrývnost	F _V φ	Max. T _v vzduchu	N - ledových dnů	N - tropických dnů	D sluneč. svitu	Filtreační účinek	Limální zatížení
D1	5	1	2	2	0	0	0	2	1	4	2	4	3	2	1	3	3	5	3	4	4	4	5	1	4	2	6	3	3	4	4	2	4	2	4	6	5	6	5	21	IV

Reálný potenciál modelového porostu (ocenění v 1000 Kč)

551	439	439	492	551	608	3080

Reálný efekt modelového porostu – při poškození III.a (ocenění v 1000 Kč)

165	132	148	148	165	183	941

Újma na celospolečenských funkcích modelového porostu (ocenění v 1000 Kč)

386	307	291	344	386	425	2139

Výsledky

Modelový hodnocený porost je porostního typu 45 D 1 – HS 45, dominantní smrčina. Základní údaje porostu jsou součástí Tab. 4, rozhodující je jeho věk 100 let a stupeň poškození III. a. Ocenění funkční újmy je rozvedeno v Tab. 4. Celková funkční újma vlivem poškození činí na 1 ha 2 139 tis.Kč (5,6ti násobek), oproti pouhé újmě dřevoprodukční ve výši 386 tis. Kč.

Finančně vyjádřená škoda na funkci ekologicko-stabilizační činí 307 tis. Kč, na funkci hydricko-vodohospodářské 291 tis.Kč. Funkce půdoochranná-protierozní je ztrátově vyčíslena částkou 344 tis.Kč, funkce sociálně-rekreační 386 tis.Kč. Nejvyšší finančně vyhodnocená degradace je humánně-fyziologického charakteru (425 tis.Kč) ve skupině funkcí hygienicko-zdravotních.

Závěr

Význam komplexních celospolečenských funkcí lesů je podstatně vyšší než pouhá produkce dřeva. Jejich ztráty i pod vlivem imisí si musí společnost plně uvědomit. Kvantifikace a exaktní ocenění to rozhodujícím způsobem umožňují.

Použitá literatura

Bartuněk, J. – Kudrleová, L., 1990: Prognóza ztrát na produkci dříví v beskydských lesích v důsledku imisního zatížení. *Lesnictví*, 36, 4.1, s. 59–74

Burket, M., 1924: Cenění lesů a statika lesní. *Vyšší škola lesnická v Písku*, 195 s.

Matějčíček, J. – Skoblík, J., 1993: Oceňování lesa /I./. *Mze ČR*, 171 s.

Vyskot, I., 1995: Kvantifikace a kvantitativní hodnocení celospolečenských funkcí lesů ČR *MZe ČR*, 44 s.

Vyskot, I., 1998: Kvantifikace a kvantitativní hodnocení celospolečenských funkcí lesů ČR jako podklad pro jejich oceňování III. *MŽP ČR*, 82 s.

Vyhláška Mze ČR č. 78/96 „o stanovení pásem ohrožení lesů pod vlivem imisí“

Vyhláška Mze ČR č. 81/96 „o způsobu výpočtu výše újmy nebo škody způsobené na produkčních funkcích lesa“

Adresa autora

Doc. Ing. Ilja Vyskot, CSc., Lesnická a dřevařská fakulta Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně, Lesnická 37, 613 00 Brno, e-mail: vyskot@mendelu.cz